

Od podstawy programowej do oceny

Proces nauczania – uczenia się musi być zintegrowany z procesem oceniania już na etapie planowania tego pierwszego. Profesor Tadeusz Kotarbiński, który wniósł istotny wkład do prakseologii – teorii sprawnego działania, zwraca uwagę na rolę planowania stwierdzając: „kto zaniedbuje planowanie – planuje zaniedbanie”. Zgodnie z cyklem prakseologicznym w procesie kształcenia należy uwzględnić: diagnozę, przewidywanie, planowanie i programowanie, realizację i ocenę efektów¹.

Przewidywanie, planowanie dydaktyczne i programowanie obejmować musi całokształt procesów związanych z kształceniem ucznia i uwzględniać następujące etapy myślenia, analizowania i działania nauczyciela:

- Uważne zapoznanie się z podstawą programową kształcenia ogólnego w zakresie :
  - nauczanej edukacji etapu edukacyjnego, na którym prowadzi zajęcia,
  - nauczanej edukacji etapu poprzedzającego i następującego po nim,
  - kompetencji kluczowych i postaw, które ma rozwijać i kształtować w procesie dydaktyczno-wychowawczym, zapisanych w preambule,
  - metod i form pracy z uczniem zapisanych w części „warunki i sposoby realizacji podstawy programowej”

oraz założeniami („filozofią”) realizacji podstawy programowej. Założenia dają nauczycielowi wiedzę o tym, w jakim duchu, zgodnie z jakim modelem kształcenia podstawa programowa winna być realizowana, by proces kształcenia miał wartość praktyczną i przygotowywał ucznia do życia w określonych realiach społecznych, politycznych i gospodarczych. Wnikliwa analiza podstawy programowej uchroni nauczyciela przed działaniami nawykowymi, mechanicznymi, które można przyrównać do pracy kapitana samolotu lecącego „na autopilocie”. Pobudzi do refleksji nad sensem podstawy programowej i każe patrzeć na jego pracę szerzej, a nie tylko przez pryzmat nauczanego przedmiotu/edukacji, czy też egzaminu zewnętrznego.

- Diagnoza zespołu klasowego, jego możliwości obejmująca diagnozę indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych oraz możliwości psychofizycznych każdego ucznia, trudności, ograniczeń, specjalnych potrzeb edukacyjnych, w tym uzdolnień specjalnych.
- Podjęcie decyzji, co do tego, jakim programem chce się posługiwać w realizacji celów kształcenia przedstawionych w podstawie programowej kształcenia ogólnego. Czynić to winien świadomie i z uwzględnieniem określonych kryteriów. To nauczyciel ponosi odpowiedzialność za wybór programu nauczania nawet wtedy, gdy został on dopuszczony do użytku szkolnego przez Ministerstwo Edukacji Narodowej.
- Określenie efektów procesu kształcenia dotyczących nauczanej przez niego edukacji/przedmiotu w oparciu o podstawę programową i zapisane w niej wymagania ogólne i szczegółowe.
- Opracowanie wymagań edukacyjnych na poszczególne pozytywne stopnie szkolne, stanowiących w ocenianiu „układ odniesienia”.
- Dostosowanie wymagań edukacyjnych w stosunku do osób wymagających tego dostosowania zgodnie z przepisami prawa.
- Konstruowanie narzędzi umożliwiających sprawdzenie stopnia osiągnięcia efektów kształcenia. Nauczyciel może też narzędzia wybrać spośród proponowanych przez innych nauczycieli, czy wydawnictwa edukacyjne. Nie może jednak zwolnić siebie z

1 Kotarbiński T.: Traktat o dobrej robocie. Wyd. Ossolineum, Łódź 1955.

obowiązku sprawdzenia, czy spełniają one zasady pomiaru dydaktycznego, dają uczniowi szansę pokazania pełni swoich osiągnięć i mierzą to, czego *de facto* nauczył nauczyciel.

Realizacja procesu kształcenia w obszarze ocenianie to: dokonanie pomiaru osiągnięć ucznia z wykorzystaniem wybranych lub opracowanych przez siebie narzędzi oraz metod i form sprawdzania wiedzy, umiejętności i postaw, porównanie poziomu wiadomości i umiejętności opanowanych przez ucznia z wymaganiami edukacyjnymi i określenie jego postępów i podjęcie decyzji o poziomie oceny.

Na tym działania nauczyciela w zakresie oceniania nie powinny się kończyć. Trzeba jeszcze uwzględnić następujące etapy:

- Prognozowanie możliwości rozwojowych poszczególnych uczniów, poprzez udzielenie im pomocy w rozpoznaniu ich słabych i mocnych strony.
- Wskazanie uczniom sposobów pełnego wykorzystania ich możliwości i zaspokojenia potrzeb edukacyjnych i rozwojowych.
- Umiejętne motywowanie uczniów do planowania własnego rozwoju i ponoszenia za niego odpowiedzialności.
- Dokonywanie ewaluacji i autoewaluacji podejmowanych w ocenianiu działań w celu uzyskania informacji, czy przyjęty system oceniania daje możliwość spełnienia przyjętych funkcji i celów.

Formułowanie wymagań edukacyjnych na poszczególne pozytywne oceny szkolne nie jest rzeczą łatwą. Jeśli przyjąć, że wymagania edukacyjne to oczekiwane osiągnięcia uczniów to ich sformułowanie musi polegać na takim opisie czynności uczniów, dzięki któremu ocena ich osiągnięć stanie się możliwa. Czynności stanowiące podstawę oceny osiągnięć ucznia muszą być obserwowalne lub mierzalne za pomocą określonego narzędzia pomiarowego, pytania, zadania itp. Aby tak się stało muszą być uszczegółowione, skonkretyzowane i sformułowane w języku celów operacyjnych.

Planując nauczanie nauczyciel powinien uwzględnić wszystkie rodzaje planowania: kierunkowe, wynikowe i metodyczne. **Planowanie kierunkowe** ma na celu określenie celów poznawczych i motywacyjnych (wychowawczych)² z uwzględnieniem całego etapu kształcenia. W ślad za nim następuje **planowanie wynikowe**, polegające na określeniu i ustąpiowaniu, zhierarchizowaniu wymagań edukacyjnych, według których nauczyciel będzie planował zajęcia oraz oceniał osiągnięcia uczniów i skuteczność własnej pracy. **Planowanie metodyczne** ukierunkowane na uczenie się ucznia obejmuje określenie: czynności nauczyciela i ucznia, zmierzających do uzyskania zaplanowanych efektów kształcenia oraz metod, form i środków dydaktycznych umożliwiających skuteczne realizowanie tych czynności i wspomagających proces uczenia się z uwzględnieniem potrzeb i wrodzonych predyspozycji ucznia, takich jak typy inteligencji, temperament, kanały sensoryczne itp.

Formułując wymagania edukacyjne w sposób zapewniający powodzenie procesu dydaktycznego, czyli osiągnięcie zamierzonych efektów, można zastosować strategię, na którą składa się osiem etapów działania – kroków.

Krok I

Zanalizuj wymagania ogólne i szczegółowe (efekty) wybranej edukacji/przedmiotu z podstawy programowej. Sprawdź, czy program nauczania, który realizujesz gwarantuje ich osiągnięcie. Jeśli nie wybierz inny, zmodyfikuj go lub napisz własny.

Krok II

Sformułuj efekty procesu kształcenia w języku czasowników operacyjnych tak, by stały się mierzalne za pomocą określonego egzaminu, sprawdzianu, testu zadania, pytania, obserwacji czy innego narzędzia pomiaru. Uwzględniaj przy tym wszystkie poziomy i

² Także w kontekście obowiązującego w szkole „Programu wychowawczo-profilaktycznego”.

katégorie taksonomii celów nauczania. Formułując efekty skorzystaj z listy czasowników zaproponowanych np. przez Benjamina Blooma lub innych autorów, które pozwolą Ci uniknąć często popełnianego błędu – używania określeń wieloznacznych, takich jak: wie, rozumie, umie, potrafi. I tak:

- **wie**, jeśli: definiuje, nazywa, wymienia;
- **rozumie**, jeśli: streszcza, wyjaśnia, opisuje, porównuje, rozróżnia;
- **umie, potrafi**, jeśli: rozwiązuje, planuje, projektuje, wnioskuje itd.

Operacjonalizacja celów kształcenia jest żmudnym, wieloetapowym procesem, wymagającym wyćwiczenia. Mniej doświadczonym nauczycielom zdarzają się często następujące błędy:

• **Zbytnie rozdrobnienie celu** prowadzące do tworzenia długich list celów operacyjnych. Podejście takie może powodować, że nauczyciel zacznie się gubić w określaniu związków między poszczególnymi celami operacyjnymi. Należy dążyć do jak najmniejszej liczby celów operacyjnych, które łącznie wystarczą, by opis wyniku, jaki ma być osiągnięty, był jasny.

• **Preferowanie celów poznawczych.** Niektórzy nauczyciele za „konkretne” uważają tylko to, co zawarte w podręczniku uczniowskim i co może być przez ucznia dokładnie odtworzone. Stąd skłonność do celów niewybiegających poza zapamiętanie wiadomości. Tymczasem głównym zadaniem operacjonalizacji jest doprowadzenie do należytej wyrazistości celów wyższej kategorii, a w tym celów motywacyjnych. Poza tym należy pamiętać, iż nauczyciel nie realizuje podręcznika. Nie realizuje też programu nauczania. Realizuje podstawę programową kształcenia ogólnego. Program nauczania i podręcznik to środki służące realizacji podstawy programowej. Tak naprawdę, w realizacji niektórych przedmiotów podręcznik nie jest niezbędny.

• **Zapominanie o celu ogólnym.** Kolejne etapy operacjonalizacji mogą spowodować odejście od celu wyjściowego. Bezmyślne, mechaniczne stosowanie procedury zubaża ten cel, zamiast go wzbogacać. Warto zatem dokonywać operacjonalizacji w sposób refleksyjny i sprawdzać od czasu do czasu czy cele operacyjne są spójne z celem ogólnym.

• **Zaniedbanie osiągnięcia celów operacyjnych.** Podobnie jak cel ogólny również cele operacyjne mogą pozostać na papierze. Należy zastanowić się, czy osiągnięcie tak ambitnego celu jest możliwe w danej szkole (klasie), u danych uczniów (wszystkich lub w dostatecznie licznej grupie) i dostępnymi metodami i środkami. Jeżeli nie, to warto zrehabilitować cele skromniej, gdyż cele bez pokrycia demoralizują.

• **Łączenie czasowników z różnych kategorii czy poziomów taksonomii celów.** Przykładem mogą być efekty: potrafi wymienić, umie rozwiązać, zamiast wymienia, rozwiązuje. Taki sposób formułowania celów jest powszechny nawet w kręgach specjalistów od metodyki nauczania. Pojawia się w wielu programach nauczania i planach dydaktycznych. Budzi jednak pewien zamęt pojęciowy. Szczególnie uwidacznia się to w różnych ćwiczeniach warsztatowych w czasie prowadzonych przeze mnie szkoleń. Czasowniki „potrafi, umie” przypisane są w taksonomii celów nauczania poziomowi umiejętności, natomiast czasownik „wymienia” - poziomowi wiadomości i to wyłącznie w kategorii zapamiętanie. Sformułowanie „potrafi/umie wymienić” może sprawić mniej doświadczonemu nauczycielowi trudność w działaniu opisanym w następnym kroku, wzbudzając wątpliwość, co tak naprawdę jest badane i do jakiej kategorii efekt przypisać.

Krok III

Przyporządkuj efekty odpowiednim poziomom i kategoriom celów nauczania, by upewnić się, że sprawdzasz nie tylko wiedzę ucznia, ale także jej zrozumienie i praktyczne wykorzystanie. Przykładowe zestawienie w poniższych tabelach ułatwi Ci dobór czasowników do odpowiednich kategorii celów nauczania.

Taksonomia celów nauczania według Bolesława Niemierki

Poziom	Kategoria
Wiadomości	Zapamiętanie Zrozumienie
Umiejętności	Stosowanie wiadomości w sytuacjach typowych (z jakimi uczeń zapoznał się w toku kształcenia – przyp. autorki) Stosowanie w sytuacjach nietypowych – problemowych (z jakimi uczeń nie zetknął się w szkole – przyp. autorki)

Źródło: Niemierko B.: Pomiar wyników kształcenia. WSiP, Warszawa 1999.

Cele operacyjne a taksonomia nauczania

Taksonomia celów nauczania według B. Niemierki		Określenia wieloznaczne	Czasowniki operacyjne, konkretne
Poziom wiadomości	Zapamiętanie wiadomości	Wiedzieć	Wie, kiedy: nazywa definiuje wymienia identyfikuje wylicza itp.
	Zrozumienie wiadomości	Rozumieć	Rozumie, kiedy: streszcza wyjaśnia ilustruje rozróżnia porównuje itp.
Poziom umiejętności	Stosowanie wiadomości w sytuacjach typowych	Umieć (potrafić)	Umie, potrafi, kiedy: rozwiązuje konstruuje stosuje porównuje klasyfikuje rysuje charakteryzuje mierzy wybiera sposób określa projektuje wykreśla itp.
	Stosowanie wiadomości w sytuacjach problemowych	Umieć (potrafić)	Umie, potrafi, kiedy: dowodzi przewiduje analizuje wykrywa ocenia proponuje planuje

Źródło: opracowanie własne

Większość czasowników z kategorii C może być z powodzeniem stosowana dla kategorii D. Ważna jest treść, jaka pojawia się po czasowniku. Stopień trudności i przyporządkowanie do kategorii C lub D wynikać będzie z treści całego polecenia, zadania, czy pytania. Np.

rozwiązać zadanie takiego samego typu jak na lekcji ze zmienionymi danymi – kategoria C, rozwiązać zadanie zupełnie nowego typu – kategoria D. Polecenie: **zastosuj wzór na gęstość** i oblicz gęstość substancji znając jej masę i objętość, sprawdzają będzie umiejętności typowe, z jakimi nauczyciel zapoznał ucznia w toku lekcji. Polecenie: **zastosuj wzór na gęstość** i oblicz masę substancji znając jej gęstość i objętość, sprawdzają będzie umiejętności nietypowe pod warunkiem, że nauczyciel nie zaprezentował sposobu przekształcania wzoru na lekcji i umiejętnością tą musi się wykazać uczeń. Z tego względu niektórzy autorzy umieszczają czasowniki operacyjne w trzech kategoriach: wiedzieć, rozumieć, kształtować. Wydaje się jednak, iż niektóre czasowniki mogą być przypisane wyłącznie do kategorii D np.: dowieść, przewidzieć, zanalizować, wykryć, ocenić, zaproponować, zaplanować. Wymagają twórczego myślenia i działania, kreatywności i inwencji ucznia. Odpowiedzi na nie nie są powtórzeniem działań przedstawionych przez nauczyciela w toku procesu lekcyjnego. Realizacja tego kroku pozwala Ci się upewnić, że zaplanowała/e/s efekty we wszystkich kategoriach celów, a Twoje działania edukacyjne pozwolą uczniom nie tylko zgromadzić zrozumianą lub niezrozumianą wiedzę, ale przede wszystkim rozwinąć umiejętności jej praktycznego zastosowania w różnych sytuacjach życiowych.

Krok IV

Sporządź plan, najlepiej wynikowo-metodyczny, i przyporządkuj efekty procesu kształcenia sformułowane w języku celów operacyjnych poszczególnym jednostkom tematycznym. Będiesz wiedział, jaki materiał nauczania, jakie zagadnienia dobrać i jakimi metodami je przekazać uczniom, by efekty zostały osiągnięte. Twój plan może przybrać kształt jak poniżej.

Układ wynikowo-metodycznego planu nauczania

Lp.	Jednostka tematyczna	Wymagania z podstawy programowej	Efekty	Materiał nauczania	Metody i formy pracy	Zadania z programu wych.-profilakt.. programu doradztwa zawodowego, zakres rozwoju kompetencji i kluczowych , IPETU ...	Uwagi o realizacji
	Temat jednej lekcji, bloku tematycznego	Odwolanie do podstawy programowej powoduje koncentrowanie się nauczyciela na tym co ważne. Dyrektorowi daje możliwość skutecznego monitorowania procesu kształcenia nawet wtedy, gdy będą specjalistą z biologii sprawuje nadzór nad realizacją innych przedmiotów.	Efekty sformułowane w kroku II i sprawdzone w kroku III.	Zakres wiedzy, pojęć, teorii koniecznych do osiągnięcia efektów z kategorii „zapamiętanie” oraz realizacji celów programu wych.-profilakt.	Metody, formy pracy, środki dydaktyczne konieczne do osiągnięcia efektów z kategorii „zrozumienie” i „kształtowanie umiejętności” oraz rozwoju kompetencji kluczowych.	Cel i/lub odpowiadające mu zadanie, które można zrealizować niejako „przy okazji” realizacji danej jednostki tematycznej.	Wnioski z bieżącej autoewaluacji, co zmienić następnym razem, co umocnić.

Źródło: opracowanie własne

Warto, a nawet trzeba uwzględnić w nim zadania będące realizacją celów szkolnego programu wychowawczo-profilaktycznego. Jego realizacja jest bowiem zadaniem wszystkich nauczycieli. Większość pożądaných, planowanych w nim efektów wychowawczych można osiągnąć poprzez dobór metod kształcenia w toku realizacji różnych przedmiotów nauczania.

Dzięki takiemu układowi planu masz wszystko jak na dłoni. Realizujesz to, co ważne z punktu widzenia podstawy programowej, wiesz, gdzie chcesz dojść i jakimi drogami. Ułatwi Ci to nie tylko przygotowanie i prowadzenie lekcji, ale także precyzyjne określanie celów uczniom oraz oczekiwań, jakie im stawisz. Zwiększy to efektywność

podejmowanego przez uczniów procesu uczenia się. Dyrektorowi z kolei ułatwi wypełnianie zadań nadzoru pedagogicznego i monitorowanie wdrażania podstawy programowej.

Krok V

Dobierz materiał nauczania oraz metody nauczania i formy pracy ucznia, które zagwarantują Ci osiągnięcie pożądaných efektów. Skorzystaj przy tym z „podpowiedzi” zawartych w części „warunki i sposoby realizacji podstawy programowej”. Zaproponowano tam metody i formy pracy z uczniem, dzięki którym zrealizujesz cele ogólne swojej edukacji/przedmiotu, osiągniesz planowane efekty kształcenia rozwijając przy tym kompetencje kluczowe zapisane w preambule podstawy programowej. Nie ograniczaj się jednak tylko do tych metod i form, które proponuje ustawodawca. Korzystaj także ze swojego już sprawdzonego warsztatu pracy i doświadczenia pamiętając, że dobór metody określa cel, jaki ma do spełnienia. Wzbogacaj swój warsztat metodyczny tak, by uatrakcyjnić proces uczenia się ucznia, wzbudzać zainteresowanie przedmiotem i podtrzymywać motywację ucznia. Dzięki właściwemu doborowi metod i form pracy ucznia na lekcji możesz realizując treści własnego przedmiotu (np. gry zespołowe) kształtować i rozwijać jednocześnie kompetencje kluczowe (np. umiejętność współpracy, czy pełnienia różnych ról społecznych) i realizować cele programu wychowawczo-profilaktycznego (np. respektowanie przyjętych norm i zasad).

Krok VI

Określ wymagania edukacyjne na poszczególne pozytywne stopnie szkolne: podstawowe, konieczne, rozszerzające, dopełniające, wykraczające.³ Wykorzystaj przy tym cele operacyjne zamieszczone w planie wynikowym. Nie wymyślaj żadnych innych celów. Jeśli nie będzie ich w planie może Ci się zdarzyć, że będziesz potem sprawdzał to, czego nie nauczyła/e/ś.

B. Niemierko charakteryzuje wymagania na poszczególne stopnie szkolne. I tak, wymagania:

- **konieczne** to treści: najłatwiejsze, najczęściej stosowane, niewymagające większych modyfikacji, niezbędne do uczenia się ogółu podstawowych wiadomości i podstawowych umiejętności, możliwie praktyczne - **na ocenę dopuszczającą**.
- **podstawowe** to treści: najbardziej przystępne, najprostsze i najbardziej uniwersalne, najpewniejsze naukowo i najbardziej niezawodne, niezbędne na danym etapie kształcenia i na wyższych etapach oraz bezpośrednio użyteczne w pozaszkolnej działalności ucznia - **na ocenę dostateczną**.
- **rozszerzające** to treści: umiarkowanie przystępne, bardziej złożone i mniej typowe, w pewnym stopniu hipotetyczne, przydatne, ale nie niezbędne na danym etapie kształcenia i na wyższych etapach, pośrednio użyteczne w pozaszkolnej działalności uczniów - **na ocenę dobrą**.
- **dopełniające** to treści: trudne do opanowania, złożone i nietypowe, występujące w wielu równoległych ujęciach, wyspecjalizowane o trudno przewidywalnym zastosowaniu oraz nie wykazujące bezpośredniej użyteczności w pozaszkolnej działalności uczniów. Spełnienie wymagań podstawowych, rozszerzających i dopełniających, a więc łącznie pełnych wymagań programowych uprawnia do oceny **bardzo dobrej**.
- **wykraczające** to treści: wykraczające trudnością poza dany szczebel szkoły, szczególnie złożone i oryginalne, twórcze naukowo, wąsko specjalistyczne, pozbawione bezpośredniej użyteczności w przedmiocie szkolnym i w pozaszkolnej działalności ucznia. Cele i materiał tych wymagań nie dadzą się z góry określić - **na ocenę celującą**.

Pamiętaj, by wiadomości i umiejętności przyporządkowane określonym stopniom spełniały zasadę – wymagania na wyższą ocenę mieszczą w sobie zakres wymagań

---

³ Niemierko B.: Pomiar wyników kształcenia. Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 1999.

niższego poziomu plus dodatkowe wiadomości i umiejętności np.: wymagania rozszerzające (na ocenę dobrą) spełnia ten uczeń, który opanował wiedzę i umiejętności wymagane na ocenę dostateczną plus dodatkowe itd. Wymagania mogą być zestawione w postaci tabeli lub wykazu. Gdy 90% uczniów może być ocenionych według ustalonych wymagań, układ jest zadowalająco hierarchiczny. Wyniki niestopniowalne uzyskują uczniowie, którzy spełniają wyższe wymagania, a nie spełniają niższych wymagań, przez co hierarchia wymagań jest zakłócona⁴.

Krok VII

Poinformuj uczniów i rodziców o obowiązujących w Twojej edukacji/przedmiocie wymaganiach edukacyjnych na poszczególne pozytywne stopnie szkolne i umieść je w swojej klasie/pracowni w takim miejscu, by każdy uczeń mógł z nich w razie potrzeby skorzystać. Odwołuj się do nich np. przy podsumowaniach pewnych partii materiału, przed sprawdzianami, przypominając uczniom, co w procesie uczenia się ważne dla Ciebie i dla nich. To ważny czynnik kształtujący motywację wewnętrzną.

Krok VIII

Stosuj wymagania programowe sprawdzając poziom wiadomości i umiejętności ucznia, a formułując pytania, polecenia i zadania skierowane do ucznia wykorzystuj te same czasowniki operacyjne, jakie zostały użyte przy formułowaniu wymagań. Oto przykładowe wymagania i odpowiadające im polecenia.

Sprawdzanie wiedzy:

Wymagania	Pytania, polecenia, zadania, dyspozycje
Wymienia pierwiastki ...	Wymień pierwiastki ...
Nazywa podstawowe składniki ...	Nazwij podstawowe składniki ...
Definiuje pojęcia: ...	Zdefiniuj pojęcia: ...
Wylicza części ...	Wylicz części ...

Sprawdzanie rozumienia:

Wymagania	Pytania, polecenia, zadania, dyspozycje
Ilustruje przykładami ...	Zilustruj przykładami ...
Streszcza w kilku zdaniach ...	Streść w kilku zdaniach ...
Wskazuje podobieństwa między ...	Wskaż podobieństwa między...
Odróżnia ...	Wskaż różnice między ..

⁴ Niemierko B.: Pomiar wyników kształcenia. Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 1999.

Sprawdzanie umiejętności:

Wymagania	Pytania, polecenia, zadania, dyspozycje
Rysuje ... z wykorzystaniem ...	Narysuj ... z wykorzystaniem ...
Dokonuje wyboru ...	Wybierz najlepszy sposób ...
Projektuje/planuje ...	Zaprojektuj/zaplanuj ...
Rozwiązuje ...	Rozwiąż ...

Zródło: opracowanie własne

Uczeń, który widzi zależność między tym, czego i po co się uczy, a tym, co jest sprawdzane dostrzega sens swojej edukacji i bierze na siebie odpowiedzialność za jej efekty. Skupia się na tym, co ważne i podejmuje wysiłek, by to osiągnąć.

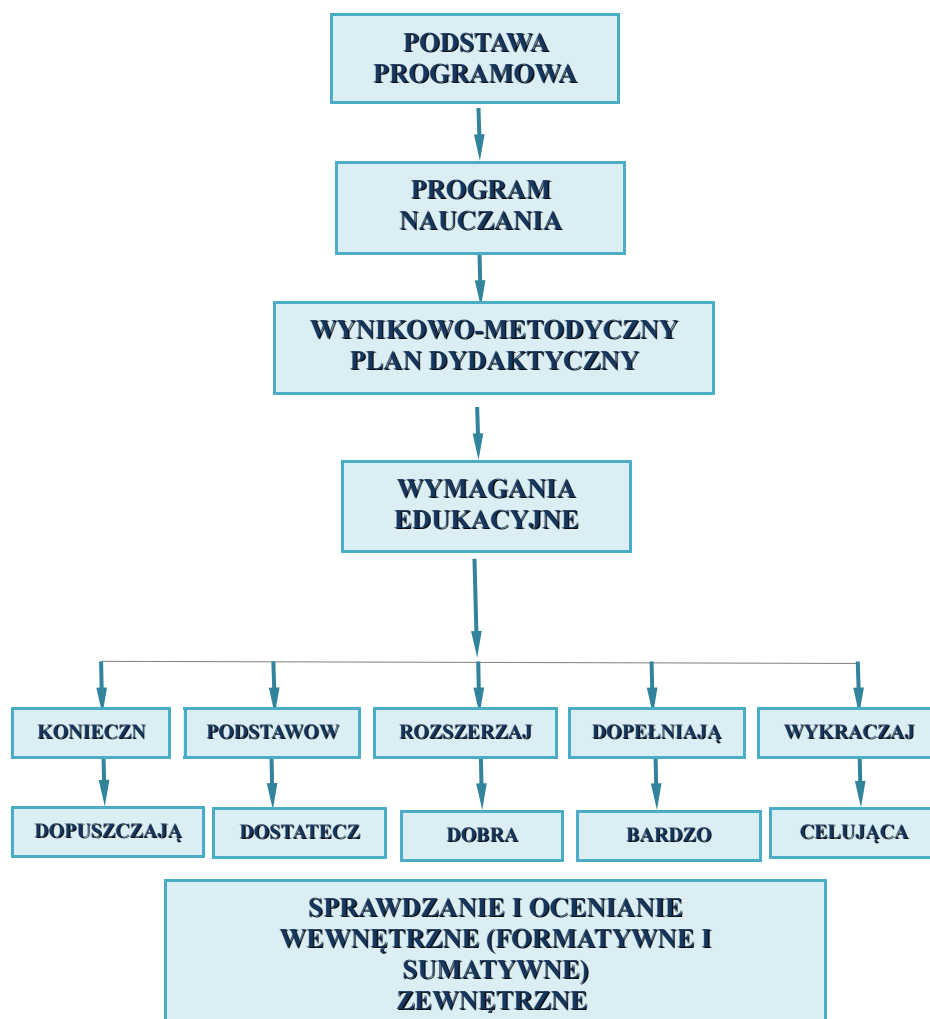
Korzyści, płynące z kompleksowego planowania są nieocenione zarówno dla ucznia, jak i nauczyciela. Jego efektem jest plan dydaktyczny o charakterze wynikowo-metodycznym zawierający:

- wymagania edukacyjne z podstawy programowej;
- operacyjnie sformułowane efekty edukacji spójne z wymaganiami edukacyjnymi na poszczególne oceny pozytywne, które z jednej strony informują, co uczeń musi osiągnąć, by można było uznać, iż podstawa programowa została zrealizowana, z drugiej natomiast – ułatwiają nauczycielowi stawianie pytań, poleceń, dobór zadań sprawdzających stopień osiągnięcia zamierzonych efektów;
- materiał nauczania gwarantujący osiągnięcie efektów,
- metody i formy pracy z uczniem (uczenia się ucznia) gwarantujące spełnienie wymagań programowych (efektów), rozwój kompetencji kluczowych oraz realizację wybranych zagadnień z programu wychowawczo-profilaktycznego

i stanowiący pomost między dość ogólnie sformułowanymi wymaganiami w podstawie programowej, programem nauczania a ocenianiem przedmiotowym nakierowanym na motywację wewnętrzną ucznia i planowanie jego rozwoju. Miejsce i rolę planu ukazuje poniższy rysunek.

Miejsce planu dydaktycznego

Źródło: opracowanie własne

Takie kompleksowe podejście nauczyciela do procesu nauczania i własnej roli jako: dydaktyka, instruktora, trenera, doradcy i przewodnika sprawi, że proces kształcenia będzie spójny, zwiększy tym samym jego skuteczność, koncentrując uwagę uczniów na tym, co istotne oraz zobiektywizuje proces oceniania czyniąc z niego skuteczne narzędzie motywacji. Ponadto, ocenianie oparte na porównywaniu osiągnięć ucznia z wymaganiami edukacyjnymi zwiększa jego poczucie bezpieczeństwa, wynikające z siedmiu „wiem”:

1. Wiem, czego nauczyciel oczekuje ode mnie;
2. Wiem, że nauczyciel nauczy mnie tego;
3. Wiem, że nauczyciel będzie sprawdzał to, czego mnie nauczył;
4. Wiem, że pytania, polecenia i zadania, nauczyciel będzie formułował tak, by sprawdzić znane mi oczekiwania;
5. Wiem, że dzięki temu dowiem się od nauczyciela co umiem oraz czego jeszcze nie umiem, co wiem, a czego jeszcze muszę się dowiedzieć, by spełnić oczekiwania;
6. Wiem, że dowiem się od nauczyciela, jak uzupełnić brakującą wiedzę i umiejętności;
7. Wiem, że dowiem się od nauczyciela, jak odnieść sukces na miarę moich możliwości⁵.

WNIOSKI

- W humanistycznym systemie dydaktycznym w centrum uwagi jest uczeń, jego harmonijny i wszechstronny rozwój z uwzględnieniem rozpoznanych przez szkołę indywidualnych potrzeb edukacyjnych i rozwojowych i indywidualnych możliwości psychofizycznych.
- Zgodnie z zasadą „uczymy się nie dla szkoły lecz dla życia” szkoła rozwija kompetencje kluczowe niezbędne do sprawnego funkcjonowania we współczesnym, demokratycznym świecie.
- Nauczanie ustępuje miejsca uczeniu się ucznia pod kierunkiem nauczyciela: trenera, doradcy, coacha, tutora.
- Planowanie pracy nauczyciela to fundamentalny czynnik determinujący powodzenie procesu kształcenia.
- Planowanie dydaktyczne obejmuje wszystkie sfery pracy dydaktyczno-wychowawczej, w tym ocenianie.
- Program nauczania, plan dydaktyczny, wymagania edukacyjne oraz narzędzia badania osiągnięć ucznia muszą być spójne ze sobą oraz podstawą programową i dawać gwarancję jej realizacji.
- Ocenianie ucznia na podstawie znanych mu wymagań daje uczniowi poczucie bezpieczeństwa i przestrzeń do brania na siebie odpowiedzialności za efekty uczenia się.

PYTANIA DO SAMOOCENY

1. *Do jakiego systemu dydaktycznego jest mi najbliższy?*
2. *Jaką rolę sobie w nim wyznaczam? Jakie miejsce wyznaczam w nim moim uczniom?*
3. *Na ile system autorytarny wycisnął piętno na moim myśleniu o edukacji?*
4. *Ile czasu poświęcam na zapoznawanie się ze zmianami np. w podstawie programowej i innych rozporządzeniach związanych z moimi zadaniami nauczyciela i wychowawcy i refleksji nad ich założeniami?*
5. *Jakim planem dydaktycznym się posługuję? Kto go opracował? Komu lub czemu on służy? Jak często go modyfikuję?*
6. *Czy plan dydaktyczny, którym się posługuję jest spójny z wybranym przeze mnie programem nauczania, podstawą programową, wymaganiami edukacyjnymi i narzędziami badania postępów ucznia?*
7. *Z jakich narzędzi korzystam? Kto je opracował? Co sprawdzają?*
8. *Jak często i w jakim celu wykorzystuję narzędzia pomiaru dydaktycznego?*